

หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาและความผิดพลาดในคดีแพ่ง

2.1 หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา

2.1.1 ประวัติความเป็นมา

หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาเป็นหลักที่มีความสำคัญต่อการระงับข้อพิพาททุกยุคทุกสมัย เพราะข้อพิพาททุกข้อย่อมจะต้องยุติ กฎหมายไม่ยินยอมให้คู่กรณีพิพาทกันในปีหาหนึ่งจนไม่มีการสิ้นสุด การสิ้นสุดนี้แม้บางครั้งจะดูว่าไม่เพียงพอในการตรวจสอบหรือการอำนวยความสะดวกก็ตาม แต่ถ้ามองย้อนไปในอดีตที่คนจะต้องป้องกันสิทธิด้วยกำลังของตนเองแล้ว การมีอำนาจใดอำนาจหนึ่งมาหาข้อยุติในข้อขัดแย้งให้จะเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ทั้งในแง่คู่กรณีและในแง่สังคมด้วย กฎหมายของไทยตั้งแต่สมัยโบราณจึงมีหลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษาปรากฏอยู่โดยตลอดแม้จะยังไม่ได้รับอิทธิพลทางกฎหมายจากตะวันตกเลยก็ตาม

กฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่เก่าที่สุดของประเทศไทย ปรากฏอยู่บนศิลาจารึกหลักที่ 1 สมัยสุโขทัย รัชกาลพ่อขุนรามคำแหงมหาราช โดยให้มีการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาด้วยวาจาได้ เหตุที่ให้มีการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาด้วยวาจา นอกจากจะเป็นเพราะคนในสมัยนั้นผู้รู้หนังสืออ่านออกเขียนได้มีน้อยแล้ว อาจจะเป็นเรื่องที่ตุลาการพิพากษาคดีโดยลำเอียงด้วย จึงแสดงได้ว่าในสมัยสุโขทัยหากมีการพิจารณาพิพากษาคดีไม่ชอบ ราษฎรสามารถทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอให้มีการพิจารณาพิพากษาคดีใหม่ เพื่อมิให้คำพิพากษาเดิมผูกพันบังคับอีกต่อไป

ในสมัยของพระเจ้ามังราย กษัตริย์แห่งลานนา ผู้สร้างเมืองเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 1835 มีกฎหมายเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาอย่างชัดเจนมาก มีการวางหลักกฎหมายทั่วไปว่า คำพิพากษาที่ตัดสินโดยชอบแล้ว ไม่ให้มีการเพิกถอนคำพิพากษานั้น เว้นแต่จะมีเหตุสมควรให้เพิกถอนซึ่งเป็นเหตุเกี่ยวกับความยุติธรรม และความน่าเชื่อถือ โดยให้

---

* ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 หน้า 1 และหน้า 2 ว่า “ในปากประตุมิกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าหน้าปกกลางบ้านกลางเมืองมีด้อยมีความเจ็บท้องข้องใจมันจะกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบ่ไร่ ไปลั่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้อินเรียก เมื่อสวนความถามแก่มันด้วยชื่อ ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม”

ท้าวพระยาเจ้าขุนซึ่งเป็นใหญ่กว่าเจ้าเมืองผู้บังคับบัญชาของตุลาการสมัยนั้น เพิกถอนคำพิพากษาแล้วตัดสินคดีนั้นใหม่โดยผู้พิพากษาชุดใหม่¹

ส่วนกฎหมายในสมัยอยุธยาได้สูญหายไปจากการเผาทำลายโดยชาวพม่าในปี พ.ศ. 2310 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการรวบรวมและชำระสะสางขึ้นใหม่ และประทับตราราชการไว้เป็นสำคัญ 3 ดวง คือ ตราพระราชสีห์ ตราพระคชสีห์ และตราบัวแก้ว เรียกกันว่ากฎหมายตราสามดวง กฎหมายที่รวบรวมไว้ในกฎหมายตราสามดวงจึงเป็นกฎหมายอยุธยา ส่วนกฎหมายที่ประกาศใช้ในสมัยรัชกาลที่ 1 เป็นอีกส่วนหนึ่งต่างหาก เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษาได้มีบัญญัติไว้ในกฎหมายหลายฉบับหรือหลายลักษณะด้วยกัน เช่นที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอาญาหลวง บทที่ 127 ห้ามมิให้กล่าวอ้างคำพิพากษาที่ชอบด้วยกฎหมายแล้วว่าคำพิพากษามิชอบมิเช่นนั้นจะต้องได้รับโทษ⁺

ในกฎหมายลักษณะรับฟ้อง บทที่ 7 ห้ามมิให้มีการฟ้องร้องเรื่องเดียวกันอีก มิฉะนั้นให้ปรับและพิจารณาเฉพาะคดีแรก^{**} และในกฎหมายลักษณะตระลาการบทที่ 119 มีข้อความทำนองเกี่ยวกับการฟ้องซ้ำตามกฎหมายปัจจุบัน ห้ามมิให้ผู้อื่นฟ้องจำเลยในคดีเดียวกันนั้นอีก^{***} นอกจากนี้ยังมีกฎหมายลักษณะอุทธรณ์ซึ่งเป็นการอุทธรณ์โดยฟ้องว่าตุลาการกระทำมิชอบ⁺

¹หลวงสุทริวาทนฤวุฒิ, ประวัติศาสตร์กฎหมายชั้นปริญญาโท (กรุงเทพมหานคร : บริษัทศรีสมบัติการพิมพ์ จำกัด, 2529), หน้า 235-237

* กฎหมายอาญาหลวง บทที่ 127 “กิจคดีถ้อยความประการใด ๆ พระเจ้าอยู่หัวให้ช่วยกันพิพากษาคดีและประชุมพร้อมกันพิพากษาถูกต้องเห็นชอบด้วยราชการอยู่แล้ว อยู่มาภายหลังผู้ใดกล่าวว่ามีชอบเล่าท่านว่าผู้นั้นละเมิด ให้ลงโทษโดยโทษานุโทษ”

** กฎหมายลักษณะรับฟ้องบทที่ 7 “ผู้ใดฟ้องคดีศาลอยู่แล้วแห่งหนึ่ง กลับเอาความเรื่องเดียวกันไปฟ้องยังอีกศาลหนึ่งเป็น 2 ความ ท่านให้ใหม่ลาหนึ่งตามบรรดาศักดิ์เป็นพินัยหลวงแล้วให้พิจารณาเฉพาะคดีที่ฟ้องไว้แต่แรก”

*** กฎหมายลักษณะตระลาการบทที่ 119 “อนึ่ง คดีเรื่องเดียวกัน มันผู้เจ็บฟ้องแล้วญาติพี่น้องและผู้อื่นมาฟ้องช่วยกันกล่าวโทษจำเลยแห่งเดียวโดยคดีข้อนั้นซ้ำขึ้นอีกเล่า ท่านว่าเป็นฟ้องกลุ่มรม มิให้รับไว้บังคับบัญชา”

⁺ กฎหมายลักษณะอุทธรณ์บทที่ 1 “อันว่าลักษณะองคอุธร มี 9 ประการนั้น คือ หาว่ามิได้เอาฟ้องและคำกฎหมายใส่ด้วยพระทำนูน 1 คือหาว่าไม่ฟ้องแลคำกฎหมายมิได้บังอาจเกาะเอาจำเลยมาถาม 1 คือหาว่ามิได้ถามตามหนังสือร้องแลคำกฎหมายถามความตัดเนื้อความนั้นเสีย 1 คือ

หาว่าแต่งห้องให้โจทก์แต่งคำให้การให้จำเลยแลให้ค่าธรรมเนียมโจทก์จำเลย 1 คือหาว่ารับฟ้องคนทุจริตหาความพ่อแม่ปู่ญาติตายรับไว้บังคับบัญชา 1 คือหาว่าถามความไม่รับในจำนวนเขียนเอาว่ารับ 1 คือหาว่าจำเลยให้การ ต้องซื้อมิเขียนเอาตามชอบใจ 1 คือหาว่าพอใจดัดแปลงสำนวนเสียสอดซื้อเนื้อความลง 1 คือหาว่าจำเลยยังมีได้แก่ฟ้องกลับฟ้องกล่าวโทษคู่ความ กลับโจทก์เป็นจำเลยปิดข้อความเก่าเสีย 1 อันว่าองคอุทร 9 ประการนี้ถ้าตระลาการแพ่งแก่โจทก์สำนวนเดิมนั้นเดจ์ขาดให้ยกสำนวนซึ่งพิจารณาไว้นั้นเสีย”

บทที่ 2 “อันว่าลักษณะสุทธะอุทร มี 12 ประการนั้น คือหาว่าทอดโณฎบาตหมางให้ขาดเหลือชื่อ 1 คือหาว่าถามความแล้วอำยวนสำนวนไว้ไม่พิจารณา 1 คือหาว่าถามความอ่านฟ้องให้ลูกความฟังมีสิ้นข้อความ 1 คือหาว่าถามความกะซื้อให้เกินความ 1 คือหาว่าถามความซื้อปดิสทเอาเป็นข้อภาคเสท 1 คือหาว่าถามความลงหลักเพชแล้วมิได้กระเบียด 1 คือหาว่าถามความซื้ออ้งมิได้เขียนเอา เขียนเอาเป็นข้อต่อ 1 คือหาว่าคัดเทียบสำนวนมิให้โจทก์จำเลยรู้ตัดข้อใจความเสีย 1 คือหาว่าคัดสำนวนเปลี่ยนข้อ ๆ อ้งเป็นข้อต่อมิต้องสำนวน 1 คือหาว่าซื้อสำนวนอำยวนสำนวนไว้มิซื้อให้สิ้นสำนวนมิได้แจ้งข้อความ 1 คือหาว่ามิได้เขียนเอาคำคู่ความตัดสำนวนเขียนเอาไว้แล้วลบเสีย 1 คือหาว่าเขียนระวางใบสั่งมิได้อ่านให้คู่ความฟังแลแปลใบสั่งเสีย 1”

บทที่ 3 “อันว่าลักษณะอุทรอุทรมี 21 ประการนั้น คือหาว่ามิได้เกาะคู่ความทั้งสองไว้ เกาะไว้แต่ข้างเดียว 1 คือหาว่าเกาะคู่ความหน่วงเหนี่ยวไว้ เรียกเอาคำริตธาแต่ข้างหนึ่ง 1 คือหาว่ามิได้เอาคำประกันไว้ให้ลูกความหนี 1 คือหาว่าพอใจนำพุดจาให้คู่ความมีคำดิงทุเลา 1 คือหาว่าคำพิพากษาเปนยุติธรรมแล้วมิได้กระทำตาม 1 คือหาว่ามิได้ถามพยาน โดยบังคับเกาะพยานไว้มิให้แก้ค่าน 1 คือหาว่าสืบพยานมิให้พยานสวดขยาบาลตัวต่อหน้าพระพุทธรเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆเจ้า 1 คือหาว่ารับดิงทุเลาคำตัดฟ้องตัดสำนวนแล้วอันไว้มิได้ซื้อแก่ผู้พิพากษา 1 คือหาว่าคัดสำนวนซื้อขาดมิให้คู่ความรู้ ให้ใจความขาดเสีย 1 คือหาว่าเอาเทียบสำนวนผูกไว้มิให้ลูกความทั้งสองรู้ 1 คือหาว่าแก้สำนวนออกมิให้ลูกความรู้เห็นผูกไว้มิอ่านให้ฟัง 1 คือหาว่าให้นัดแลรับผิดไว้แต่ข้างเดียว ให้นัดมิได้เรียกเอาค่านัดไว้ 1 คือหาว่าเอาสำนวนอ่านซื้อมิได้เอาลูกความไปให้รู้เห็นให้ได้ยิน 1 คือหาว่ามิคุมเอาลูกความไปรับสั่งส่งสั่ง เอาใบสั่งไปส่งแต่อาเภอใจ 1 คือหาว่าไปรับสั่งมามิให้ลูกความรู้ 1 คือหาว่ามิได้เอาใบสั่งมาให้ลูกขุนพิพากษาก่อนเรียกเอาสินไหมเอาพิไนย 1 คือหาว่าท่านพิพากษาดัดสินยังไม่แล้ว บังคับเอาเอง 1 คือหาว่าเร่งสินไหมได้แล้วมิส่งให้แก่ผู้ชนะให้สิ้นให้ครบ 1 คือหาว่ามิได้อ่านคำพิพากษาให้ลูกความฟังผิดแลชอบ 1 คือหาว่ามิได้บังคับบัญชา ตามมิให้ถ้อยคำสำนวน 1 คือหาว่าตัดสำนวนไว้ให้ลูกความคิดแก้สำนวน 1”

ถ้าตุลาการแพ่งให้มีการพิจารณาคดีใหม่* และมีบทกำหนดโทษสำหรับตุลาการหรือโจทก์ซึ่งแพ้คดีในชั้นอุทธรณ์นี้ด้วย

ในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีบทบัญญัติห้ามมิให้มีการฟ้องซ้ำทำนองเดียวกับกฎหมายปัจจุบันซึ่งปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ.115 มาตรา 6 ว่า “คดีอันใดซึ่งศาลหนึ่งศาลใดมีอำนาจอันสมควรได้พิจารณา แลพิพากษาเด็ดขาดแล้วก็ดี คู่ความได้ยินยอมกันในระหว่างเปรียบเทียบแล้วก็ดี ผู้หนึ่งผู้ใดจะเอาคดีอันนั้นมารื้อร้องฟ้องขึ้นอีก ห้ามมิให้ศาลรับไว้พิจารณา เว้นแต่เป็นการอุทธรณ์ตามกฎหมาย” ต่อมา

บทที่ 4 “อันว่าลักษณะนานาอุทธรณ์มี 20 ประการนั้น คือหาว่ารับฟ้องไว้ท่านยังมิได้บังคับหมายก่อนบังคับ 1 คือหาว่ามิได้เอาคู่ความมาถาม โดยท่านบังคับบัญชา 1 คือหาว่าหาความมิได้มีผู้นั่งกำกับให้ถาม ถามแต่อำเภอใจ 1 คือหาว่าท่านมิได้บังคับบัญชาเอาเนื้อความผิดกระทรวงล่วงกรมมาว่า 1 คือหาว่ามิได้เป็นกระลาการเอาท่านมาได้ถามโดยพะละการเอง 1 คือหาว่ามิได้มีระวางให้ปรับ ลงเอาทรัพย์แก่ท่านแต่อำเภอใจ 1 คือหาว่าบังคับเอาคู่ความไว้ใช้ มิได้เร่งทรัพย์ให้แก่ผู้ชนะแล้วแล้วแก้งบั้งไว้ 1 คือหาว่าเอาสินจ้างแลทำชู้ด้วยลูกความแลข่มขืนลูกความ 1 คือหาว่าเรียกเอาเงินชำระคดีบังคับนั้นให้ล่าเหลือ 1 คือหาว่าพิจารณาความเสร็จแล้วมิได้ส่งทรัพย์ผู้คนข้างมาโคกระบือให้โดยท่านบังคับ 1 คือหาว่าคุมขาศเหตุผูกไพร่แก่ลูกความวิวาทพาลเจลาละ 1 คือหาว่าเสพสุราทำหยาบช้าแก่ลูกความรับคำฟ้องรับคำทวงไว้พันกำหนดกฎเกณฑ์วัน 1 คือหาว่าเอาทนายแลบุตรเป็นผู้ด่าเอาคนทูลเป็นคู่คุม 1 คือหาว่าเอาคู่ความซึ่งเป็นญาติพี่น้องไว้พิจารณา 1 คือหาว่าเปนมิศหายชอบใจกันกับลูกความสมเลด้วยกัน 1 คือหาว่าเปนโจร มิได้อยู่ในตักจาศิลาแลความสัจ 1 คือหาว่ายุให้ลูกความหาอาญาอุทธรณ์แก่ผู้พิพากษาแลพร้อมนัดพร้อมผิด 1 คือหาว่าลูกความยอมมิได้เอาใบยอมขึ้นว่าแก่ผู้พิพากษาบังคับบัญชาเอาเอง 1 คือหาว่ารับคำร้องคำทวงแล้วหน่วงคดีไว้ให้ช้าพ้นอายุความมิได้บังคับบัญชา 1 คือหาว่าท่านบังคับข้อความให้ชักให้ถาม มิชักมิถามให้ต้องตามข้อบังคับบัญชา 1”

บทที่ 5 “อันว่าลักษณะอาษาชนะอุทธรณ์มี 5 ประการนั้นคือหาว่าพยานมิได้รู้มิได้เห็นอาษาเข้ามารับสมอ้างตั้งใจมิฟัง 1 คือหาว่าพยานรู้เห็นมิได้รับตามรู้ตามเห็น 1 คือหาว่าพยานรู้เห็น อยู่แล้วเปนใจเข้าด้วยข้างหนึ่งไปเผชิญมิให้พบแก้งลบลเสียด 1 คือหาว่าพยานอำวนความไว้ มิให้การให้สิ้น อันข้อใจความไว้ 1 คือหาว่าพยานแก้คำมิจริงนิ่งเสียดก็ดี มิได้ย้าบาลตัวก็ดี 1”

* กฎหมายลักษณะอุทธรณ์ บทที่ 6 “อันว่าลักษณะสุทธอุทธรณ์ อุทธรณ์ นานาอุทธรณ์ อาษาชนะอุทธรณ์ ทั้ง 4 ประการนี้ ถ้ากระลาการแพ่งให้ส่งคู่ความเดิมแลถ้อยคำสำนวนเดิมมาให้กระลาการใหม่พิจารณาให้สำเร็จ...”

จึงมีกฎหมายห้ามมิให้ทุเลเกล้า ๆ ถวายอุทธรณ์ฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ และปรับปรุงวิธีพิจารณาความชั้นอุทธรณ์ฎีกาเป็นเช่นที่ปรากฏในธรรมนูญศาลยุติธรรม และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่ากฎหมายของไทยในอดีต ได้คิดถึงการแก้ไขผลของคำพิพากษาที่ไม่ยุติธรรม หรือมีการทุจริตของตุลาการไว้แล้วอย่างละเอียด เป็นที่น่าสังเกตว่าเหตุใดหลังจากรับอิทธิพลทางกฎหมายจากตะวันตก โดยเฉพาะระบบผู้พิพากษาจากประเทศอังกฤษแล้ว การแก้ไขผลของคำพิพากษาจากการทุจริตหรือผิดพลาดของตุลาการกลับไม่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาชญาธรรมนูญฐานได้ว่าระบบศาลที่ได้รับการปรับปรุงโดยอิทธิพลของตะวันตกมีความบริสุทธิ์ยุติธรรมมากเสียจนไม่น่าจะมีผู้พิพากษาหรือคนในกระบวนการยุติธรรมทุจริตหรือเพียงแต่ไม่อยากจะพูดถึงการทุจริตในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งอาจทำให้ประเทศดูไม่ศิวิไลซ์ในสายตาชาวโลกเท่านั้น

2.1.2 ผลผูกพันตามคำพิพากษา

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อศาลได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้คู่ความฟังแล้ว ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 บัญญัติว่า

“ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการอุทธรณ์ฎีกาและการพิจารณาใหม่ คำพิพากษาหรือคำสั่งใด ๆ ให้ถือว่าผูกพันคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลที่พิพากษาหรือมีคำสั่งนับแต่วันที่ได้พิพากษาหรือมีคำสั่ง จนถึงวันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไขกลับหรืองดเสีย ถ้าหากมี

ถึงแม้ศาลจะได้กล่าวไว้โดยทั่วไปว่าให้ใช้คำพิพากษาบังคับแก่บุคคลภายนอก ซึ่งมีได้เป็นคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลด้วยก็ดี คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นย่อมไม่ผูกพันบุคคลภายนอก เว้นแต่ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 142(1), 245 และ 274 และในข้อต่อไปนี้

(1) คำพิพากษาเกี่ยวกับฐานะ หรือความสามารถของบุคคลหรือคำพิพากษาสั่งให้เลิกนิติบุคคล หรือคำสั่งเรื่องล้มละลาย เหล่านี้ บุคคลภายนอกจะยกขึ้นอ้างหรือใช้ยันแก่บุคคลภายนอกก็ได้

(2) คำพิพากษาที่วินิจฉัยถึงกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินใด ๆ เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจใช้ยันแก่บุคคลภายนอกได้ เว้นแต่บุคคลภายนอกนั้นจะพิสูจน์ได้ว่าตนมีสิทธิดีกว่า”

แม้จะมีได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจน แต่ก็เป็นที่เข้าใจได้ว่าเป็นการห้ามมิให้คู่ความหรือบุคคลภายนอก มิให้โต้เถียงเป็นอย่างอื่น เว้นแต่เป็นการอุทธรณ์ฎีกาหรือการพิจารณาคดีใหม่ เพราะคู่ความขาดนัด มิฉะนั้นจะถือว่าเป็นการฟ้องซ้ำ ซึ่งตามมาตรา 148 บัญญัติไว้ว่า “คดีที่ได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุดแล้ว ห้ามมิให้คู่ความเดียวกันหรือร้องฟ้องกันอีก ในประเด็นที่ได้วินิจฉัยโดยอาศัยเหตุอย่างเดียวกัน...” คดีที่ถือว่าเป็นฟ้องซ้ำนั้นศาลจะไม่รับไว้วินิจฉัย แต่ในต่างประเทศ เช่น ประเทศฝรั่งเศสนั้นผู้นำคดีมาฟ้องจะต้องถูกปรับ 100 ถึง 10,000 ฟรังก์ด้วย²

2.1.2.1 กำหนดเวลาที่คำพิพากษาหรือคำสั่งมีผลผูกพัน

กรณีนี้กฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนแล้วว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งมีผลตั้งแต่วันที่พิพากษาหรือมีคำสั่งจนถึงวันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไขกลับหรืองดเสีย ดังนั้น ตราบใดที่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลง แก้ไข กลับหรืองด คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นก็จะมีผลผูกพันอยู่ตลอดไป

วันที่ได้พิพากษาหรือมีคำสั่งหมายถึงวันที่ได้มีการอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง หรือวันที่ได้งดการอ่านโดยให้ถือว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้อ่านตามกฎหมายแล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 140 ไม่ใช่วันที่ที่ลงในคำพิพากษาหรือคำสั่ง และมีได้หมายถึงวันที่คู่ความพึงจะทราบคำพิพากษาหรือคำสั่ง

อย่างไรก็ตาม ในบางกรณี แม้คำพิพากษาจะมีผลผูกพันคู่ความแล้ว คำพิพากษานั้นจะยังไม่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงสิทธิคู่ความหรือบุคคลภายนอก แต่จะมีผลเมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดเท่านั้น เช่น คำพิพากษาให้เพิกถอนการสมรส การหย่าโดยคำพิพากษา การฟ้องขอให้เด็กเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1511, 1531 วรรคสอง และ 1557 ตามลำดับ และคำพิพากษาให้เพิกถอนมรดกของที่ประชุมใหญ่อันผิดระเบียบ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1195 (คำพิพากษาฎีกาที่ 530/2537) โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำพิพากษาฎีกาที่ 2861/2530 ถึงขนาดวางหลักไว้ว่า คำพิพากษาเกี่ยวกับฐานะหรือความสามารถของบุคคลจะยกขึ้นอ้างอิงหรือใช้ยันแก่บุคคลภายนอกได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145(1) ก็ต่อเมื่อเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ถึงที่สุดแล้วเท่านั้น

² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 589

2.1.2.2 บุคคลต้องถูกผูกพันตามคำพิพากษา

คู่ความ

บุคคลแรกที่จะต้องถูกผูกพันตามคำพิพากษา คือ คู่ความเพราะมีส่วนร่วมในคดีโดยตรงและรวมทั้งผู้ร้องสอดด้วยโดยผลแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 58 นอกจากนี้ยังหมายความถึงผู้สืบสิทธิของคู่ความ ไม่ว่าจะเป็นผู้สืบสิทธิตามกฎหมาย เช่น ผู้รับมรดก (คำพิพากษาฎีกาที่ 1182/2500) ผู้จัดการมรดก (คำพิพากษาฎีกาที่ 948/2507) ผู้ชำระบัญชีในกรณีที่คู่ความเป็นนิติบุคคล หรือผู้สืบสิทธิทางนิติกรรม เช่น ผู้ซื้อทรัพย์สิน ผู้เช่าทรัพย์สิน ผู้รับโอนทรัพย์สินจากคู่ความ

คู่ความในที่นี่ไม่ได้หมายความรวมถึงบุคคลผู้มีสิทธิกระทำการแทนคู่ความตามกฎหมายหรือทนายความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1 (11) เพราะเหตุที่กฎหมายให้ถือว่าบุคคลดังกล่าวนี้เป็นคู่ความก็เพื่อประโยชน์แห่งการดำเนินกระบวนการพิจารณาเท่านั้น มิได้หมายความถึงขนาดให้บุคคลดังกล่าวต้องถูกผูกพันในการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นส่วนตัวด้วย ดังนั้น ในทางกลับกันการดำเนินกระบวนการพิจารณาของบุคคลดังกล่าว จึงต้องผูกพันตัวคู่ความด้วย (คำพิพากษาฎีกาที่ 588/2525, 464/2486)

บุคคลภายนอก

โดยเหตุที่บุคคลภายนอกมิได้เป็นคู่ความในคดี มิได้ตั้งข้อเรียกร้องหรือปกป้องสิทธิของตนในคดี มิได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในคดี ดังนั้น คำพิพากษาหรือคำสั่งใด ๆ ของศาลจึงไม่ควรจะมีผลบังคับผูกพันบุคคลภายนอกด้วย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 145 วรรคสอง ก็ได้ยืนยันหลักการนี้ถึงขนาดว่า แม้คำพิพากษาหรือคำสั่งจะได้กล่าวมาให้ใช้บังคับบุคคลภายนอก คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น ก็ไม่ผูกพันบุคคลภายนอก

อย่างไรก็ตาม การจะถือหลักเคร่งครัดมิให้คำพิพากษาหรือคำสั่งผูกพันบุคคลภายนอกโดยเด็ดขาดนั้นย่อมจะไม่ใช่เป็นธรรมและมีเหตุผลไม่เพียงพอในบางกรณี กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยจึงต้องสร้างข้อยกเว้นให้ผูกพันบุคคลภายนอกได้ด้วย ดังจะได้กล่าวเหตุผลและรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

2.1.2.3 ข้อยกเว้น

ข้อยกเว้นเพื่อให้ผูกพันบุคคลภายนอก

ในบางกรณีเพื่อให้สถานะทางกฎหมายของบุคคล และกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินของบุคคลมีความแน่นอน หรือเพื่อให้การบังคับคดีตามคำพิพากษากระทำไปได้โดยตลอดโดยมิชักช้า จึงจำเป็นที่จำต้องให้คำพิพากษาหรือคำสั่งมีลักษณะเด็ดขาดหรือค่อนข้างเด็ดขาด ไม่ให้มีการโต้เถียงกันง่ายเกินไปจนกลายเป็นคำพิพากษาไร้ผลบังคับผูกพัน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจึงได้มีข้อยกเว้นหลายประการให้คำพิพากษาหรือคำสั่งผูกพันบุคคลภายนอกได้โดยมีลักษณะแตกต่างกันออกไป ได้แก่

(1) กรณีตามมาตรา 142 (1) ซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีฟ้องเรียกสั่งหาหมั้นทรัพย์ ให้ฟังเข้าใจว่าเป็นประเภทเดียวกับฟ้องขับไล่จำเลย ถ้าศาลพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี เมื่อศาลเห็นสมควรศาลจะมีคำสั่งให้ขับไล่จำเลยก็ได้ คำสั่งเช่นนี้ให้ใช้บังคับตลอดถึงวงศ์ญาติทั้งหลายและบริวารของจำเลยที่อยู่บนอสังหาริมทรัพย์นั้น ซึ่งไม่สามารถแสดงอำนาจพิเศษให้ศาลเห็นได้”

บริวาร หมายถึง ผู้อาศัยสิทธิของจำเลย ซึ่งอาจเป็นบุคคลภายในหรือภายนอกครอบครัวก็ได้ เช่น ภริยาที่จดทะเบียนหย่ากับจำเลยแล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 1721/2528) ผู้เช่าโรงเรือนของผู้เช่าที่ดินเป็นบริวารของผู้เช่าที่ดิน (คำพิพากษาฎีกาที่ 810/2498) ผู้เช่าช่วงอสังหาริมทรัพย์ที่ผู้ให้เช่ามิได้รู้เห็นยินยอมเป็นบริวารของผู้เช่า (คำพิพากษาฎีกาที่ 354-355/2511)

หากบุคคลที่ถูกอ้างว่าเป็นบริวารของจำเลยสามารถแสดงอำนาจพิเศษให้ศาลเห็นได้ มีผลเท่ากับบุคคลนั้นมีได้เป็นบริวารของจำเลย คำพิพากษาหรือคำสั่งให้ขับไล่จำเลยย่อมไม่อาจใช้บังคับขับไล่บุคคลนั้นได้ เช่น ผู้เช่าช่วงโดยผู้ให้เช่ารู้เห็นยินยอมให้เช่าช่วงได้ไม่เป็นบริวารผู้เช่า (คำพิพากษาฎีกาที่ 781-782/2510)

(2) กรณีตามมาตรา 245(1) ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าคำพิพากษาหรือคำสั่งที่อุทธรณ์นั้น เกี่ยวด้วยการชำระหนี้อื่นไม่อาจแบ่งแยกได้ และคู่ความแต่บางฝ่ายเป็นผู้อุทธรณ์ ซึ่งทำให้คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นมีผลเป็นที่สุ่มระหว่างคู่ความอื่น ๆ ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าควรกลับคำพิพากษาหรือคำสั่งที่อุทธรณ์ให้ศาลอุทธรณ์มีอำนาจชี้ขาดว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลอุทธรณ์ให้มีผลระหว่างคู่ความทุกฝ่ายในคดีในศาลชั้นต้นด้วย”

โดยหลักทั่วไปแล้ว หากไม่มีการอุทธรณ์ระหว่างคู่ความใด คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นเกี่ยวกับคู่ความนั้นย่อมมีผลเป็นที่สุดและผูกพันคู่ความนั้น แต่เพื่อป้องกันมิให้คำพิพากษาหรือคำสั่งมีผลถกกัน ในระหว่างคู่ความ อันจะเสียผลแห่ง

ความยุติธรรม กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจึงให้อำนาจศาลอุทธรณ์ซึ่งขาดคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ มีผลระหว่างคู่ความทุกฝ่ายในคดีในศาลชั้นต้นด้วย โดยมีเงื่อนไขว่า

ก) ต้องเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่งเกี่ยวกับการชำระหนี้อันไม่อาจแบ่งแยกได้ ซึ่งหมายถึงกรณีความเกี่ยวพันตามกฎหมายระหว่างคู่ความในคดีนั้น จะแบ่งแยกกันรับผิดชอบเป็นส่วน ๆ ต่างหากจากกันไม่ได้ เช่น กรณีลูกหนี้ร่วม (คำพิพากษาฎีกาที่ 554/2513) ลูกหนี้กับผู้ค้ำประกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 419/2532) ผู้ทำละเมิดร่วมกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 226-227/2505) ตัวการกับตัวแทนในกรณีตัวแทนทำละเมิด (คำพิพากษาฎีกาที่ 1133/2516 ประชุมใหญ่) นายจ้างกับลูกจ้างในกรณีลูกจ้างทำละเมิด (คำพิพากษาฎีกาที่ 887/2520) ผู้เอาประกันภัยกับผู้รับประกันภัยค้ำจุณ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1640/2520) ทายาทร่วมกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1449/2520) ผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วมกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 2787/2529) ผู้สละหลังกับผู้ส่งจ่ายตัวเงิน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1165/2514)

ข) คู่ความเฉพาะบางฝ่ายเป็นผู้อุทธรณ์ซึ่งทำให้คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นมีผลเป็นที่สุดระหว่างคู่ความอื่น ๆ ข้อนี้เป็นเหตุผลธรรมดา เพราะหากคู่ความอื่น ๆ อุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ย่อมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาถึงคู่ความอื่น ๆ อยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจตามมาตรา

ค) ศาลอุทธรณ์เห็นว่าควรกลับคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลชั้นต้น ข้อนี้แม้ตัวบทจะไม่รวมถึงกรณีแก้คำพิพากษาหรือคำสั่งก็ตาม แต่การพิพากษาแก้หรือมีคำสั่งแก้คำพิพากษาหรือคำสั่งศาลชั้นต้น ก็เท่ากับเป็นการพิพากษาหรือมีคำสั่งขึ้นบางส่วนและกลับบางส่วนนั่นเอง แนวบรรทัดฐานตามคำพิพากษาศาลฎีกาก็ได้รวมถึงกรณีพิพากษาแก้หรือมีคำสั่งแก้ด้วย แต่การกลับหรือแก้คำพิพากษาหรือคำสั่งที่อุทธรณ์นั้นจะต้องเป็นคุณแก่คู่ความที่อุทธรณ์และให้มีผลที่เป็นคุณนั้นกับคู่ความฝ่ายเดียวกันแต่มิได้อุทธรณ์ด้วย (คำพิพากษาฎีกาที่ 1169/2514)

(3) กรณีตามมาตรา 245(2) ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าได้มีการอนุญาตให้ผู้ร้องสอดเข้ามาในคดีแทนคู่ความฝ่ายใด คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ย่อมมีผลบังคับแก่คู่ความฝ่ายนั้นด้วย”

เหตุที่กฎหมายบัญญัติให้ตัวความเดิมยังคงได้รับผลบังคับตามคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ด้วยก็เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม มิให้มีการเปลี่ยนแปลงตัวความเดิมออกไปจากคดี เพราะทำให้ผู้ชนะคดีเสียเปรียบหากจะต้องมีการบังคับคดี และสอดคล้องกับหลักการตามมาตรา 57 (2) ด้วยว่าแม้ศาลอนุญาตให้ผู้ร้องสอดเข้าแทนที่คู่ความก็ตาม คู่ความฝ่ายนั้นจำเป็นต้องผูกพันตนโดยคำพิพากษาของศาลทุกประการ

อนึ่ง กรณีตามมาตรา 245 ทั้ง (1) และ (2) นำไปใช้กับศาลฎีกา
ได้ด้วยตามมาตรา 247

(4) กรณีตามมาตรา 274 ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าบุคคลใด ๆ ได้เข้าเป็นผู้ค้ำประกันในศาล โดยทำเป็นหนังสือค้ำประกันหรือโดยวิธีอื่น ๆ เพื่อการชำระหนี้ตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง หรือแต่ส่วนใดส่วนหนึ่งแห่งคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น คำพิพากษาหรือคำสั่งเช่นว่านั้น ย่อมใช้บังคับแก่การประกันนั้นได้โดยไม่ต้องฟ้องผู้ค้ำประกันขึ้นใหม่”

การค้ำประกันในศาลได้แก่

1. การค้ำประกันผู้อุทธรณ์ในกรณีขอทุเลาการบังคับตาม
มาตรา 231
2. การค้ำประกันเงินที่ผู้อุทธรณ์ต้องชำระในกรณีอุทธรณ์คำสั่ง
ตามมาตรา 234
3. การค้ำประกันจำเลยที่ถูกจับในระหว่างพิจารณาตาม
มาตรา 261 วรรคสอง
4. การค้ำประกันเพื่อถอนการบังคับคดีตามมาตรา 295(1)
5. การค้ำประกันลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่ถูกจับฐานจงใจขัดขืน
ไม่ปฏิบัติตามคำบังคับของศาลตามมาตรา 300

(5) กรณีตามมาตรา 145 วรรคสอง (1) ซึ่งบัญญัติว่า “คำพิพากษาเกี่ยวกับฐานะหรือความสามารถของบุคคล หรือคำพิพากษาสั่งให้เลิกนิติบุคคล หรือคำสั่งเรื่องล้มละลายเหล่านี้ บุคคลภายนอกจะยกขึ้นอ้างอิงหรือจะใช้ยื่นแก่บุคคลภายนอกก็ได้”

(ก) คำพิพากษาหรือคำสั่งเกี่ยวกับฐานะหรือความสามารถของบุคคล เช่น คำพิพากษาเกี่ยวกับฐานะความเป็นผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล ผู้พิทักษ์ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1591/2494) คำพิพากษาเกี่ยวกับความสามารถของบุคคลเช่นการเป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเกี่ยวกับสิทธิในครอบครัว เช่น การสมรส การขาดจากการสมรส เช่น คำพิพากษาว่าด้วยหนังสือหย่าไม่สมบูรณ์ (คำพิพากษาฎีกาที่ 994/2497) ความเป็นบุตร แต่คำสั่งตั้งผู้จัดการมรดกมีผลผูกพันเฉพาะคู่ความเท่านั้น ไม่ถือว่าเกี่ยวกับฐานะของบุคคล (คำพิพากษาฎีกาที่ 80/2511)

(ข) คำพิพากษาหรือคำสั่งให้เลิกนิติบุคคล เช่น คำสั่งให้เลิกสมาคม ตามมาตรา 104 คำสั่งให้เลิกมูลนิธิตามมาตรา 131 คำสั่งให้เลิกห้างหุ้นส่วนตาม

มาตรา 1057 คำสั่งให้เลิกบริษัทตามมาตรา 1237 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นอกจากนี้ นักกฎหมายยังเห็นกันว่าน่าจะรวมถึงคำสั่งตั้งผู้ชำระบัญชีห้างหุ้นส่วนและบริษัทด้วย³

(ค) คำสั่งเรื่องล้มละลาย เช่น คำสั่งให้พิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราวหรือเด็ดขาดคำพิพากษาให้ล้มละลาย คำสั่งให้ยกเลิกการล้มละลาย เป็นต้น

(6) กรณีตามมาตรา 145 วรรคสอง (2) ซึ่งบัญญัติว่า “คำพิพากษาที่วินิจฉัยถึงกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินใด ๆ เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจใช้ยื่นแก่บุคคลภายนอกได้ เว้นแต่บุคคลภายนอกนั้นจะพิสูจน์ได้ว่าตนมีสิทธิดีกว่า”

โดยที่กรรมสิทธิ์เป็นทรัพย์สินประเภทหนึ่ง ผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินย่อมสามารถอ้างสิทธิยื่นต่อบุคคลได้ทั่วโลก ในทางกลับกันจึงอาจมีผู้ได้แย้งสิทธิของเขาได้มาก เหตุที่กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งยอมให้คำพิพากษาในกรณีนี้ผูกพันบุคคลภายนอกได้ นอกจากจะสอดคล้องกับหลักกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สินแล้ว ยังเป็นการสร้างความชัดเจนแน่นอนในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและช่วยคุ้มครองเจ้าของกรรมสิทธิ์มิให้ถูกโต้แย้งสิทธิโดยง่ายจนไม่สามารถใช้สิทธิของตนได้

คำพิพากษาที่จะใช้ยื่นบุคคลภายนอกได้ในกรณีนี้จะต้องเป็นคำพิพากษาที่วินิจฉัยถึงกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินเป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เช่น คำพิพากษาที่วินิจฉัยว่าที่ดินรายพิพาทเป็นกรรมสิทธิ์ของโจทก์ (คำพิพากษาฎีกาที่ 6497/2539) คำสั่งของศาลในคดีไม่มีข้อพิพาทว่าผู้ร้องขอมีสิทธิในที่ดิน ก็เป็นคำพิพากษาที่วินิจฉัยถึงกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินเป็นคุณแก่ผู้ร้องขอแล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 4343/2539)

คำพิพากษาฎีกาซึ่งวินิจฉัยถึงกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินจะต้องเป็นคำพิพากษาที่มีการสืบพยานหลักฐานจนศาลเชื่อ และวินิจฉัยว่าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสิทธิในทรัพย์สินที่พิพาทจริง คำพิพากษาที่เกิดจากคำทำหรือประนีประนอมยอมความจึงไม่อาจใช้ยื่นบุคคลภายนอกได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 361/2494 และ 1311/2504)

ผลผูกพันบุคคลภายนอกตามมาตรา 145(1) และ (2) มีข้อแตกต่างกัน คำพิพากษาฎีกาหรือคำสั่งตามมาตรา 145 (1) เป็นเรื่องเกี่ยวกับสถานภาพของบุคคล คู่ความสามารถอ้างคำพิพากษายื่นบุคคลภายนอกได้ และขณะเดียวกันบุคคลภายนอกย่อมใช้คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นเองยืนยันคู่ความได้ และมีลักษณะผูกพันบุคคลภายนอกอย่างเด็ดขาด บุคคลภายนอกจะขอพิสูจน์เป็นอย่างอื่นอีกไม่ได้ แต่กรณีคำพิพากษาหรือคำสั่งตามมาตรา 145 (2)

³ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (กรุงเทพมหานคร : 21 เช่นจู้, 2536), หน้า 185.

แม้คู่ความผู้ได้ประโยชน์จากคำพิพากษาหรือคำสั่งจะยกขึ้นยันบุคคลภายนอก แต่บุคคลภายนอกก็อาจพิสูจน์ได้ว่าตนมีสิทธิดีกว่า บทบัญญัตินี้จึงเป็นเสมือนข้อสันนิษฐานเป็นคุณแก่คู่ความผู้ได้รับประโยชน์จากคำพิพากษา และผลักระการพิสูจน์ไปให้บุคคลภายนอกเท่านั้น

(7) กรณีตามมาตรา 312 ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าบุคคลภายนอกที่ได้รับคำสั่งอายัดทรัพย์สินพิเศษหรือได้แย้งหนี้ที่เรียกร้องเอาแก่ตน ศาลอาจทำการไต่สวนและ (1) ถ้าศาลเป็นที่ยอมรับว่าหนี้ที่เรียกร้องนั้นมีอยู่จริง ก็ได้มีคำสั่งให้บุคคลภายนอกปฏิบัติตามคำสั่งอายัด...ถ้าคำสั่งอายัดทรัพย์สินนั้นไม่มีการคัดค้าน หรือศาลได้มีคำสั่งรับรองดังกล่าวแล้ว และบุคคลภายนอกมิได้ปฏิบัติตามนั้น เจ้าพนักงานบังคับคดีอาจร้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีแก่บุคคลภายนอกนั้น และดำเนินการไปเสมือนหนึ่งว่าบุคคลนั้นเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา ...”

ในการบังคับคดี เมื่อปรากฏว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิเรียกร้องเหนือบุคคลภายนอกให้ชำระเงินจำนวนหนึ่งหรือให้ส่งมอบสิ่งของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา อาจยื่นคำขอให้อายัดสิทธิเรียกร้องดังกล่าวได้ และบุคคลภายนอกที่ถูกอ้างว่าเป็นลูกหนี้ของลูกหนี้ตามคำพิพากษาอาจจะถูกผูกพันตามคำพิพากษา โดยถูกบังคับคดีตามสิทธิเรียกร้องดังกล่าวได้โดยเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา หากบุคคลภายนอกไม่คัดค้านคำสั่งอายัดทรัพย์สิน หรือคัดค้านไว้แล้ว แต่ศาลได้ไต่สวนหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาวิธีอื่นแล้วมีคำสั่งรับรองให้บุคคลภายนอกปฏิบัติตามคำสั่งอายัด

(8) กรณีตามบทกฎหมายอื่น เช่น ในคดีแรงงานนายจ้างและลูกจ้าง ซึ่งมิได้เป็นคู่ความในคดีแต่มีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดี อาจถูกศาลกำหนดให้ผูกพันตามคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 มาตรา 53*

ข้อยกเว้นเพื่อไม่ให้มีการผูกพันตามคำพิพากษา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 คำพิพากษาที่จะมีผลผูกพันได้นั้นจะต้องอยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยอุทธรณ์ฎีกาและการพิจารณาใหม่ กล่าวคือ หากมีการอุทธรณ์หรือการขอพิจารณาใหม่แล้ว

* มาตรา 53 คำพิพากษาหรือคำสั่งใด ๆ ให้ถือว่าผูกพันเฉพาะคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลแรงงานที่พิพากษาหรือมีคำสั่งแต่ศาลแรงงานจะกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นผูกพันนายจ้างหรือลูกจ้างอื่นซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดีด้วยก็ได้

นั้น ผลของคำพิพากษาที่ห้ามคู่ความโต้เถียงเป็นอย่างอื่นนั้น อาจเปลี่ยนแปลงไปได้โดยคู่ความไม่ต้องผูกพันตามผลของคำพิพากษาดังนั้น

เหตุผลที่ให้อยู่ภายใต้กฎหมายว่าด้วยอุทธรณ์ฎีกามีหลายประการ คือ

1. เพื่อความยุติธรรม อันเป็นการแก้ไขความไม่ยุติธรรมที่อาจเกิดขึ้นได้ในศาลชั้นต้น ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใด ๆ เช่น ความไม่สุจริต ความผิดพลาดพลั้งเผลอในการรับฟังข้อเท็จจริง การปรับกฎหมายกับข้อเท็จจริงหรือการดำเนินกระบวนการพิจารณาผิดพลาด เป็นต้น

2. เพื่อสร้างหลักประกันความเชื่อถือแก่ประชาชน ว่าในการตัดสินข้อพิพาทต่าง ๆ ได้มีการวินิจฉัยถ้อยแถลงอีกชั้นหนึ่งแล้ว หากคู่ความฝ่ายใดเห็นว่าคำพิพากษาศาลชั้นต้นไม่ถูกต้องหรือไม่เป็นธรรม ก็อาจอุทธรณ์ฎีกาได้ มิเช่นนั้นคู่ความผู้ไม่พอใจคำพิพากษาอาจกลับไปใช้วิธีการใช้กำลังหรือวิธีการอื่นใดในการระงับข้อพิพาทของตนเพื่อความยุติธรรมในสายตาของตนเอง

3. เพื่อให้โอกาสแก่คู่ความในการประนีประนอมยอมความกัน มีคำกล่าวกันว่าคำพิพากษาคำพิพากษาตามคำคู่ความประนีประนอมยอมความกันนั้น เป็นคำพิพากษาที่ยุติธรรมที่สุด กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งก็ได้มีเจตนารมณ์ให้มีการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีเช่นนี้ การอุทธรณ์ฎีกา จึงเป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความประนีประนอมยอมความกันได้อีกหลังจากที่มีการต่อสู้กันในศาลล่างแล้ว และคู่ความก็ได้มีโอกาสพิจารณาไตร่ตรองถึงผลได้เสียได้รอบคอบกว่าเดิมอีกด้วย

เหตุผลที่ให้อยู่ภายใต้กฎหมายว่าด้วยการพิจารณาใหม่ เกิดขึ้นจากหลักความเสมอภาคของคู่ความ (Doctrine of equate right) และหลักฟังความทุกฝ่าย (Audi Alteram Partem) ซึ่งเป็นหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความที่เก่าแก่ตั้งแต่สมัยโรมัน

ส่วนเหตุผลที่ให้อยอมให้มีการพิจารณาคดีโดยขาดนัดก็เพื่อให้คดีดำเนินต่อไปได้โดยไม่หยุดชะงักล่าช้า อันเป็นการปกป้องสิทธิของคู่ความที่ประสงค์จะใช้สิทธิในการดำเนินคดี ขณะเดียวกันศาลไม่มีหน้าที่ปกป้องคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งไม่ประสงค์จะใช้สิทธิของตนเอง กฎหมายจึงต้องกำหนดเป็นบทบังคับ (Sanction) ให้ผู้ละเลยไม่ใช้สิทธิของตนจะต้องเสียเปรียบบางประการ

จากหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาดังกล่าวข้างต้น เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว คู่ความหรือบุคคลภายนอกต้องผูกพันตามคำพิพากษานั้น แต่หากคำพิพากษาดังกล่าวยังมีข้อบกพร่องหรือข้อโต้แย้งอยู่ การจะให้คู่ความจำต้องผูกพันปฏิบัติตามคำพิพากษานั้นย่อมเป็นการขัดต่อความยุติธรรม ดังนั้น ข้อยกเว้นของหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาหรือ

วิธีการแก้ไขข้อผิดพลาดของคำพิพากษาจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจะทำให้หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.2 ความผิดพลาดในคดีแพ่ง

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าคดีแพ่งเป็นคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อนไม่ว่าจะเป็นกระบวนการเขียนหรือยื่นคำคู่ความ การส่งหมาย การชี้สองสถานเพื่อกำหนดประเด็นที่จะต้องพิจารณา การยื่นบัญชีระบุพยาน การสืบพยาน รวมตลอดถึงการใช้ดุลพินิจทำคำพิพากษาส่วน อาจเกิดข้อผิดพลาดได้ทั้งสิ้น ข้อผิดพลาดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอาจเป็นการผิดพลาดเล็กน้อย หรืออาจเป็นความผิดที่กระทบกระเทือนต่อความยุติธรรมก็ได้ แม้จะมีบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบัญญัติเพื่อป้องกันหรือแก้ไขความผิดพลาดต่าง ๆ ไว้บ้างแล้ว เช่น การแก้ไขข้อผิดพลาดหรือผิดหลงเล็กน้อย ตามมาตรา 143 การเพิกถอนกระบวนการพิจารณาที่ผิดระเบียบตามมาตรา 27 หรือการพิจารณาใหม่เพราะเหตุคู่ความขาดนัดก็ตาม แต่ข้อผิดพลาดต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นได้เสมอ ในข้อนี้จึงขอยกตัวอย่างความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นของประเทศไทยเอง หรือจากต่างประเทศเพื่อจะได้ทราบถึงสภาพปัญหาโดยรวมและจะได้วิเคราะห์เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขในบทต่อ ๆ ไป

2.2.1 ความผิดพลาดในข้อเท็จจริง

ประเด็นในการพิจารณาคดีต่าง ๆ ประกอบด้วยประเด็นในปัญหาข้อกฎหมาย และประเด็นในปัญหาข้อเท็จจริง ข้อเท็จจริงเป็นเรื่องของพยานหลักฐาน ซึ่งแม้จะมีหลักเกณฑ์ในการนำสืบพยานหลักฐานเพื่อให้พยานหลักฐานที่ดีที่สุดเข้ามาในกระบวนการพิจารณาแล้วก็ตาม แต่ความผิดพลาดก็เกิดขึ้นได้เสมอ

2.2.1.1 ปัญหาในการใช้ดุลพินิจ

แนวบรรทัดฐานของศาลฎีกาวางหลักไว้แต่เดิมว่าถ้าเป็นปัญหาเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจของศาลหรือของเจ้าหน้าที่แล้ว เป็นปัญหาข้อเท็จจริง เช่น ศาลฟังว่าโจทก์ไม่มีพยานหลักฐานมาสืบให้เห็นว่าจำเลยที่ 2 รู้เห็นหรือมีส่วนร่วมกับการจำเลยที่ 1 เป็นอุทธรณ์ได้เถียงดุลพินิจในการรับฟังพยานหลักของศาลชั้นต้น เป็นปัญหาข้อเท็จจริง คำพิพากษาฎีกาที่ 3556/2527

ซึ่งการถือว่าปัญหาคุณพินิจเป็นปัญหาข้อเท็จจริงทั้งหมดนั้นนับว่าเป็นข้อผิดพลาดในคดีอย่างหนึ่ง เพราะการตีความข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่ผิดพลาดมีผลกระทบต่อการนำสืบพยานหลักฐานของคู่ความ รวมทั้งสิทธิในการอุทธรณ์ฎีกาด้วย เพราะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมีบทบัญญัติห้ามอุทธรณ์ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง ทำให้ปัญหาข้อกฎหมายบางอย่างซึ่งถูกต้องความเป็นปัญหาข้อเท็จจริงไม่ได้รับการตรวจสอบโดยการอุทธรณ์ฎีกา

การใช้คุณพินิจสามารถแยกพิจารณาได้เป็น 2 ลักษณะด้วยกัน

(ก) ความเหมาะสมในการใช้คุณพินิจ

ปัญหาเกี่ยวกับความเหมาะสมของการใช้คุณพินิจนั้น ข้อโต้แย้งว่าศาลหรือเจ้าหน้าที่ใช้คุณพินิจเหมาะสมหรือไม่ ข้อพิพาทเกือบทั้งหมดจะมีลักษณะเป็นปัญหาข้อเท็จจริงไม่มีลักษณะเป็นปัญหาข้อกฎหมาย⁴

(ข) ขอบเขตหรือเงื่อนไขการใช้คุณพินิจ

ด้วยเหตุที่อำนาจการใช้คุณพินิจของเจ้าหน้าที่ รวมทั้งศาลจะเกิดขึ้นได้ก็เพราะมีกฎหมายให้อำนาจ การโต้แย้งว่าศาลหรือเจ้าหน้าที่มีอำนาจใช้คุณพินิจในกรณีพิพาทนั้นได้หรือไม่ หรือการใช้คุณพินิจเกินขอบเขตที่กฎหมายให้อำนาจหรือไม่ จึงเป็นปัญหาข้อกฎหมาย เช่น คำสั่งคำร้องศาลฎีกาที่ 1260/2541 การที่ศาลชั้นต้นสั่งรับบัญชีระบุพยานของโจทก์ทั้งสองภายหลังที่ศาลชั้นต้นชี้สองสถานแล้ว โดยโจทก์ทั้งสองมิได้แสดงให้เห็นว่ามีเหตุอันสมควรไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันชี้สองสถานเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายหรือไม่นั้น เป็นปัญหาข้อกฎหมาย

ดังนั้น แนวคำพิพากษาเดิมที่ถือว่า การโต้แย้งคุณพินิจเป็นปัญหาข้อเท็จจริง โดยมีได้แบ่งแยกว่าเป็นประเด็นความเหมาะสมของคุณพินิจ หรืออำนาจในการใช้คุณพินิจ จึงไม่ถูกต้องและถือเป็นข้อผิดพลาดในข้อเท็จจริงอย่างหนึ่ง

ในต่างประเทศก็มีปัญหาเช่นเดียวกันนี้เกิดขึ้น แต่ด้วยเหตุเพราะมีการแบ่งแยกประเด็นความเหมาะสมของคุณพินิจและการใช้คุณพินิจออกอย่างชัดเจน ประกอบกับมีกฎหมายให้อำนาจที่จะแก้ไขกระบวนการที่ผิดพลาดได้ ดังเช่นคดี Van Waters & Rogers, Inc. et al ประชาชน 400 คนฟ้องบริษัท Paker-Hannifin Corporation ว่ากระบวนการผลิตของบริษัททำลายทำให้โจทก์ทั้ง 400 คน ได้รับสารพิษเป็นอันตรายต่อสุขภาพ จำเลยให้การต่อสู้ประเด็นหนึ่งว่า

⁴ ژیญู ภักดีชนากุล, คำบรรยายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, เนติบัณฑิตยสภา 7 ธันวาคม 2542

โจทก์ไม่ยอมเปิดเผยชื่อหมอและวันที่โจทก์ได้เข้ารับการรักษา ซึ่งคดีนี้เป็นคดีที่มีผู้เกี่ยวข้องมาก เฉพาะการสืบสวนเบื้องต้นก็ใช้เวลาหลายปี ศาลจึงมีคำสั่งก่อนพิจารณา (Pretrial) ว่า (1) ให้แบ่งกลุ่มโจทก์ออกเป็น 20 กลุ่มตามสภาพคำฟ้องของโจทก์แต่ละคน (2) ให้เพิ่มเติมกลุ่มโจทก์อีก 25 กลุ่มตามจำนวนโจทก์ที่คิดว่าข้อกล่าวหาของตนไม่เหมือนข้อกล่าวหาของโจทก์อื่น (3) ปฏิเสธที่จะรับฟังคำให้การของจำเลยเกี่ยวกับการตรวจรักษาอาการได้รับสารพิษของโจทก์ จำเลยจึงยื่นคำร้องขอหลุดพ้นจากคำสั่งก่อนพิจารณาดังกล่าว (relief from the pretrial orders)

ศาลสูงสุดมตรัฐเทศชัสมิคำสั่งว่า (1) คำสั่งที่ให้แบ่งกลุ่มโจทก์ออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เป็นดุลพินิจเพื่อความสะดวกในการพิจารณาเป็นคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย (2) การใช้ดุลพินิจไม่รับฟังข้อต่อสู้ของจำเลยเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลของโจทก์ให้สิ้นกระบวนการความเสียหายก่อนเป็นการไม่ชอบ เพราะอำนาจของแพทย์ที่ทำการตรวจรักษาในคดีเช่นนี้เป็นประเด็นสำคัญในคดีเพื่อยืนยันว่าอาการป่วยมาจากการได้รับสารพิษจริง ศาลไม่มีอำนาจใช้ดุลพินิจปฏิเสธคำให้การของจำเลยในประเด็นดังกล่าวได้

2.2.1.2 คำพิพากษาหรือข้อเท็จจริงในคดีแพ่งขัดกับคดีอาญา

ด้วยเหตุที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยวางหลักในเรื่องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาไว้ว่าคำพิพากษาคดีในส่วนแพ่งศาลต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคดีส่วนอาญา

คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา หมายถึง คดีแพ่งที่ฟ้องบังคับตามสิทธิเรียกร้องอันมีมูลฐานความผิดเนื่องมาจากการกระทำผิดอาญา⁵ ดังนั้น คดีแพ่งดังกล่าวจึงควรมีข้อเท็จจริงที่อาศัยเป็นหลักในคำพิพากษาเช่นเดียวกับคดีอาญารวมทั้งผลของคดีก็ไม่น่าจะขัดกันแม้ในคดีแพ่งและคดีอาญาจะใช้หลักในการนำสืบพยานหลักฐานต่างกัน กล่าวคือในคดีแพ่งใช้หลักการซึ่งนำพยานหลักฐานว่าพยานหลักฐานของฝ่ายใดน่าเชื่อถือกว่ากัน ส่วนคดีอาญาใช้หลักฟังพยานหลักฐานจนสิ้นข้อสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง มิฉะนั้นให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ด้วยเหตุนี้พยานหลักฐานในคดีอาญาจึงต้องมีน้ำหนักมากกว่าในคดีแพ่งกฎหมายจึงบังคับให้คดีแพ่งต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคดีอาญา อย่างไรก็ตามในกรณีที่คดีแพ่งได้พิพากษาคัดสินก่อนที่คดีอาญาจะได้พิพากษา เมื่อต่อมาศาลส่วนอาญาได้พิพากษาโดย

⁵ ธานีศ เกศวพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1-2 (มาตรา 1-157) เล่ม 1, สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา 2547, หน้า 317.

ผลของคดีอาญาขัดกับผลของคดีแพ่ง เมื่อคำพิพากษาส่วนที่ขัดกันนั้นไม่ได้เกิดจากข้อแตกต่างระหว่างองค์ประกอบความผิดคดีอาญากับองค์ประกอบความผิดในคดีแพ่งหรือการพิพากษาคัดสินโดยมิได้วินิจฉัยในประเด็นแห่งคดี ในกรณีนี้สมควรที่จะมีการแก้ไขหรือรื้อฟื้นคดีส่วนแพ่งขึ้นมาพิจารณาใหม่ โดยอาศัยพยานหลักฐานที่ปรากฏในคดีอาญาได้ การที่ระบบกฎหมายของประเทศไทยไม่เปิดช่องให้มีการแก้ไขข้อผิดพลาดในกรณีนี้ได้ ถือเป็นข้อผิดพลาดในข้อเท็จจริงอย่างหนึ่ง เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3668/2535 โจทก์ฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญาว่าจำเลยยักยอกเช็คหลายฉบับซึ่งมีเช็คตามฟ้องคดีนี้อยู่ด้วย แม้คดีนี้จะเป็คดีแพ่งเกี่ยวกับคดีอาญาดังกล่าวก็ตาม แต่คดีอาญาดังกล่าวยังไม่ถึงที่สุด การฟังข้อเท็จจริงในการพิพากษาคดีส่วนแพ่งนี้จึงไม่จำต้องถือตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีอาญาดังกล่าว ตามคำพิพากษาศาลฎีกานี้ หากต่อมาคำพิพากษาส่วนอาญาถึงที่สุดแล้วมีข้อเท็จจริงขัดกับคำพิพากษาคดีแพ่งจะทำให้กรณีเดียวกันศาลฟังข้อเท็จจริงเป็นสองทางขัดกันและเกิดผลต่อความศรัทธาของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมได้

หรือในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1446/2526 ศาลยกฟ้องจำเลยในคดีอาญาโดยให้เหตุผลปรากฏในคำพิพากษาว่า ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายใดให้ศาลที่พิจารณาคดีอาญาจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนแพ่ง เพราะหลักการวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานในคดีแพ่งและคดีอาญาไม่เหมือนกัน ในคดีแพ่งศาลจะชั่งน้ำหนักพยานว่าฝ่ายใดมีน้ำหนักน่าเชื่อถือยิ่งกว่ากัน แต่ในคดีอาญาศาลจะต้องใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวงจนกว่าจะแน่ใจว่าพยานโจทก์พอรับฟังลงโทษจำเลยได้ คำพิพากษาศาลฎีกาในคดีแพ่ง แม้จะผูกพันโจทก์จำเลยซึ่งเป็นคู่ความในคดีแพ่งนั้น ก็เป็นการผูกพันเฉพาะในทางแพ่งเท่านั้น และเป็นเพียงพยานหลักฐานที่ศาลจะนำมาชั่งน้ำหนักประกอบพยานหลักฐานของโจทก์ในคดีอาญาว่าข้อเท็จจริงมีน้ำหนักพอรับฟังว่าจำเลยได้กระทำผิดจริงหรือไม่เท่านั้น แต่จะรับฟังข้อเท็จจริงดังกล่าวเพียงอย่างเดียวมาวินิจฉัยชี้ขาดคดีอาญา โดยมิได้สืบพยานโจทก์จำเลยให้สิ้นกระแสความเสียก่อนย่อมเป็นการไม่ชอบ

ในทางกลับกันเคยมีคำพิพากษาศาลฎีกานี้วินิจฉัยในทำนองว่าแม้คดีหลังจะนำมาฟ้องเป็นคดีอาญาก็ต้องฟังข้อเท็จจริงเช่นเดียวกับคดีแพ่ง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นแนวคำพิพากษาที่ถูกต้องและส่งผลดีต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษามากกว่า เช่น ศาลฎีกาที่ 2774/2546 โจทก์เคยฟ้องจำเลยที่ 1 และบุตรสาวต่อศาลแพ่งว่าร่วมกันก่อสร้างรั้วคอนกรีตพิพาทรุกล้ำที่ดินของโจทก์ ศาลแพ่งวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานของโจทก์ฟังไม่ได้ว่าจำเลยก่อสร้างรั้วคอนกรีตพิพาทรุกล้ำที่ดินของโจทก์ พิพากษายกฟ้อง คดีแพ่งดังกล่าวถึงที่สุดแล้ว คำพิพากษา

คดีแพ่งดังกล่าวยอมผูกพันโจทก์และจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นคู่ความในคดีดังกล่าวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 วรรคหนึ่ง การที่โจทก์มาฟ้องจำเลยทั้งสองเป็นคดีนี้แม้จะเป็นคดีอาญา แต่คดีคงมีประเด็นที่ต้องวินิจฉัยว่ารื้อถอนกรรตพิพาทรุกกล้าเข้าไปในที่ดินของโจทก์หรือไม่ อันเป็นประเด็นโดยตรงในคดีแพ่งดังกล่าว จึงต้องรับฟังว่าจำเลยที่ 1 ไม่ได้ก่อสร้างรื้อถอนกรรตพิพาทรุกกล้าที่ดินของโจทก์ การกระทำของจำเลยที่ 1 ไม่มีความผิดฐานบุกรุกตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 362 และมีผลถึงจำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นสามีของจำเลยที่ 1 ด้วย

ด้วยหลักการเดียวกันนี้ คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาที่ได้รับการพิจารณาพิพากษาไปเรียบร้อยแล้วนั้น หากคำพิพากษาคดีส่วนอาญาได้รับการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่และศาลได้พิพากษากลับคำพิพากษาเดิมได้โดยให้จำเลยพ้นผิดไป หากไม่มีการแก้ไขคดีส่วนแพ่งให้ถือตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏใหม่ในคดีอาญา ก็จะเกิดช่องว่างขึ้นในระบบกฎหมายและเป็นการไม่เคารพต่อหลักคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาดังกล่าว ดังนั้นในคดีแพ่งจึงสมควรที่จะมีการพิจารณาคดีใหม่ได้เช่นเดียวกับคดีอาญา

2.2.1.3 การค้นพบพยานหลักฐานใหม่

คำว่า “พยานหลักฐานใหม่” เท่าที่ตรวจสอบกฎหมายไทยมีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 147* ซึ่งเป็นเรื่องพยานหลักฐานในคดีอาญา และตามมาตรา 5** พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ.2526 พยานหลักฐานใหม่

* ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 147 เมื่อศาลมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีแล้ว ห้ามมิให้มีการสอบสวนเกี่ยวกับบุคคลนั้นในเรื่องเดียวกันนั้น อีกเว้นแต่จะได้พยานหลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดี ซึ่งน่าจะทำให้ศาลลงโทษผู้ต้องหาผู้นั้นได้

** พ.ร.บ.การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ.2526 มาตรา 5 คดีใดที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลต้องรับโทษอาญาในคดีนั้นแล้ว อาจมีการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ได้ เมื่อปรากฏว่า

(1) พยานบุคคลซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง

ได้แก่สิ่งที่นำเสนอต่อศาลว่าข้อเท็จจริงที่ศาลใช้เป็นหลักในการพิจารณาคดีไม่ถูกต้อง ซึ่งส่งผลให้ผลของคดีนั้น ไม่ถูกต้องไปด้วย พยานหลักฐานใหม่นี้ไม่ว่าจะเป็นพยานเอกสาร พยานบุคคล หรือพยานวัตถุจะต้องเป็นพยานหลักฐานที่ไม่ได้นำเสนอเข้ามาในคดีด้วยความสุจริตของคู่ความฝ่ายนั้น โดยพยานดังกล่าวอาจเป็นพยานหลักฐานทำลายน้ำหนักพยานฝ่ายตรงข้าม เช่น พยานหลักฐานที่แสดงว่าพยานในคดีแพ่งคดีก่อนเป็นพยานเท็จ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1634/2532 การที่เจ้าพนักงานบังคับคดียึดทรัพย์ และดำเนินการเพื่อจะขายทอดตลาดทรัพย์สินของจำเลยทั้งสองในคดีแพ่งที่ถึงที่สุดแล้วนั้น เป็นกรณีปฏิบัติไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในเรื่องการบังคับคดีตามคำพิพากษาโดยชอบ ซึ่งเป็นการบังคับเอาแก่ทรัพย์สินของจำเลยทั้งสอง ส่วนคดีอาญาที่จำเลยทั้งสองฟ้องโจทก์นั้น เป็นเรื่องที่จะบังคับเกี่ยวกับตัวโจทก์ เป็นกรณีคนละเรื่องกันผลของคำพิพากษาในคดีอาญาไม่อาจลบล้างคำพิพากษาในคดีแพ่งได้ จึงไม่มีเหตุสมควรที่จะงดการขายทอดตลาดทรัพย์สินของจำเลยทั้งสอง

หรือเป็นพยานที่แสดงว่าผู้ที่จะต้องรับผิดชอบแพ่งไม่ต้องรับผิดชอบ เช่น ในคดี *Wagner v. Loup Public Power District* 150 NEB 7, 12. 33 NW 2b 300 (1948) โดยศาลสูงสุดมลรัฐเนบราสก้าพิพากษาให้จำเลยซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินริมแม่น้ำต้องรับผิดชอบใช้ค่าทดแทนจากรายงานผู้เชี่ยวชาญว่าการปนน้ำในแม่น้ำมาใช้ในที่ดินของจำเลยมีผลต่อระดับน้ำใต้ดินในอนาคต ต่อมา มีวิธีการตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์ใหม่พบว่า การตรวจสอบแบบเก่าของพยานผู้เชี่ยวชาญผิดพลาด จำเลยยื่นคำร้องพิจารณาใหม่ด้วยเหตุการณ์ค้นพบพยานหลักฐานใหม่ (Newly Discovered Evidence) ซึ่งต่อมาศาลก็ได้กลับคำพิพากษาดังกล่าว

กล่าวโดยสรุปพยานหลักฐานใหม่เป็นกรณีที่มีการค้นพบภายหลังว่ากระบวนการพิจารณาของศาลผิดพลาด เพราะอาศัยข้อเท็จจริงที่เป็นหลักในการพิจารณาผิดไป และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งยังไม่มีวิธีการแก้ไขคำพิพากษาที่ผิดพลาดในกรณีนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(2) พยานหลักฐานอื่นนอกจากพยานบุคคลตาม (1) ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดภายหลังแสดงว่าเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง หรือ

(3) มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจนและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้น จะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น ไม่ได้กระทำความผิด

2.2.2 ความผิดพลาดในข้อกฎหมาย

ปัญหาข้อกฎหมาย หมายถึง ข้อพิพาทระหว่างคู่ความในคดีเกี่ยวกับความมีอยู่หรือความไม่มีของกฎหมายบทใดบทหนึ่ง หรือการแปลความถ้อยคำในกฎหมายรวมทั้งการประยุกต์ใช้กฎหมายกับข้อเท็จจริง⁶ ที่ผ่านมาปัญหาข้อกฎหมายเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากข้อกฎหมายไม่เด่นชัดนัก เพราะปัญหาข้อกฎหมายส่วนใหญ่เป็นการตีความ ซึ่งศาลหรือผู้พิพากษามีความรู้ด้านกฎหมายอยู่แล้ว ประกอบกับปัญหาข้อกฎหมายไม่ต้องห้ามอุทธรณ์ฎีกา จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ทบทวนในข้อกฎหมายได้หลายครั้งทำให้คดีที่ผิดพลาดลดน้อยลง และเหตุประการสุดท้ายที่ทำให้ข้อผิดพลาดดังกล่าวไม่เด่นชัดเพราะหากมีคำพิพากษาที่ผิดพลาดในข้อกฎหมายเกิดขึ้น หากเป็นคดีในศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ จะไม่มีการพิมพ์เผยแพร่ ประชาชนจึงมีโอกาสรับรู้ได้น้อย หากเป็นคำพิพากษาศาลฎีกาซึ่งข้อผิดพลาดย่อมหลงเหลืออยู่น้อยแล้วเพราะได้ผ่านการกลั่นกรองมาหลายชั้น แต่เมื่อมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นก็มักจะไม่ได้หยิบยกขึ้นมาพิมพ์เผยแพร่เช่นกัน

ความผิดพลาดในข้อกฎหมายนี้ผู้เขียนขอหยิบยกตัวอย่างในเรื่องการอุทธรณ์คำสั่งระหว่างพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 226^{*} ซึ่ง (2) บัญญัติให้ต้องมีการโต้แย้งคำสั่งนั้นไว้ก่อนจึงจะอุทธรณ์ได้ และการโต้แย้งนั้นอาจทำโดยวาจา ลายลักษณ์อักษรหรือการยื่นอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวทันทีก็ถือเป็นการโต้แย้งคำสั่งระหว่างพิจารณาเช่นกัน เมื่อศาลพิพากษาแล้วก็มีสิทธิอุทธรณ์ได้ ดังเช่น

⁶ รัญญู ภักดีธนากุล, คำบรรยายกฎหมายลักษณะพยาน, อ้างแล้ว.

* มาตรา 226 ก่อนศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี ถ้าศาลนั้นได้มีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งนอกจากที่ระบุไว้ในมาตรา 227 และ 228

(1) ห้ามมิให้อุทธรณ์คำสั่งนั้นในระหว่างพิจารณา

(2) ถ้าคู่ความฝ่ายใดโต้แย้งคำสั่งใด ให้ศาลจดข้อโต้แย้งนั้นลงในรายงาน คู่ความที่โต้แย้งชอบที่จะอุทธรณ์คำสั่งนั้นได้ภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีนั้นเป็นต้นไป

เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ไม่ว่าศาลจะได้มีคำสั่งรับคำฟ้องไว้แล้วหรือไม่ ให้ถือว่าคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งของศาลนับตั้งแต่วันที่การยื่นคำฟ้องต่อศาลนอกจากที่ระบุไว้ในมาตรา 227 และ 228 เป็นคำสั่งระหว่างพิจารณา

คำพิพากษาฎีกาที่ 5344/2542 ศาลชั้นต้นมีคำสั่งให้งดสืบพยานจำเลยและนัดฟังคำพิพากษา แม้จำเลยจะมีได้โต้แย้งคำสั่งศาลชั้นต้นที่ให้งดสืบพยานจำเลยต่อศาลชั้นต้น แต่การที่จำเลยอุทธรณ์คัดค้านคำสั่งของศาลชั้นต้นดังกล่าวไว้ และเมื่อศาลชั้นต้นมีคำสั่งไม่รับอุทธรณ์จำเลยก็ได้ยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งของศาลชั้นต้นดังกล่าวอีกนั้น ถือได้ว่าจำเลยได้โต้แย้งคำสั่งของศาลชั้นต้นที่ให้งดสืบพยานจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 226 (2) แล้ว จำเลยจึงมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งให้งดสืบพยานของศาลชั้นต้นได้

แต่มีบางกรณีที่น่าจะถือว่าเป็นความผิดพลาดในข้อกฎหมายได้ดังตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 6747/2545 จำเลยที่ 2 ยื่นคำให้การและฟ้องแย้ง ศาลชั้นต้นสั่งรับคำให้การและเห็นว่าฟ้องแย้งเป็นคดีมีทุนทรัพย์ จึงให้จำเลยที่ 2 จ่ายค่าขึ้นศาลเพิ่มภายใน 3 วัน หากไม่เสียให้ถือว่าทิ้งฟ้องแย้ง จำเลยที่ 2 อุทธรณ์คำสั่งดังกล่าว ศาลชั้นต้นสั่งว่าเป็นอุทธรณ์คำสั่งระหว่างพิจารณา ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 226 จึงไม่รับอุทธรณ์ ซึ่งจำเลยที่ 2 ไม่ได้ใช้สิทธิอุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์ดังกล่าวภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้มีคำสั่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 234 ดังนั้น คำสั่งของศาลชั้นต้นที่ไม่รับอุทธรณ์ของจำเลยที่ 2 จึงเป็นที่สุด จำเลยที่ 2 ไม่มีสิทธิจะยกขึ้นเป็นข้ออุทธรณ์ภายหลังเมื่อศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาได้อีก การที่ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยอุทธรณ์ของจำเลยที่ 2 มานั้นจึงไม่ชอบและถือว่าเป็นข้อที่มีได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้ว โดยชอบในศาลต่างทั้งสองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 249 วรรคหนึ่ง

เรื่องนี้ เมื่อศาลชั้นต้นเห็นว่าฟ้องแย้งของจำเลยที่ 2 เป็นคดีมีทุนทรัพย์จึงมีคำสั่งให้จำเลยที่ 2 เสียค่าขึ้นศาลเพิ่ม จำเลยที่ 2 อุทธรณ์คำสั่งดังกล่าว ศาลชั้นต้นไม่รับอุทธรณ์เพราะเป็นคำสั่งระหว่างพิจารณาจำเลยไม่อุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์ภายในกำหนดเวลา 15 วัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 234 จึงเห็นว่าคำสั่งไม่รับอุทธรณ์เป็นที่สุด ไม่ใช่คำสั่งศาลที่ให้เสียค่าขึ้นศาลเพิ่มเป็นที่สุด เมื่อศาลชั้นต้นตัดสินแล้วจำเลยที่ 2 อุทธรณ์คำสั่งศาลชั้นต้นที่ให้เสียค่าขึ้นศาลเพิ่มไม่ใช่อุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์อีก ดังนั้น จำเลยที่ 2 จึงน่าจะอุทธรณ์คำสั่งศาลนี้ได้ เพราะเป็นการอุทธรณ์คำสั่งศาลภายหลังศาลชั้นต้นวินิจฉัยชี้ขาดคดีแล้วถือว่าการยื่นอุทธรณ์คำสั่งศาลที่ให้เสียค่าขึ้นศาลเพิ่มในครั้งแรกเป็นการโต้แย้งคำสั่งศาลโดยปริยาย ไม่ต้องห้ามตามมาตรา 226 ส่วนในต่างประเทศความผิดพลาดในข้อกฎหมายเป็นที่ยอมรับ และ เปิดโอกาสให้มีการแก้ไขได้อย่างกว้าง เช่น การใช้ดุลพินิจขัดต่อกฎหมาย Van Water & Rogers, Inc. et al ดังได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

2.2.3 กระบวนพิจารณาที่ผิดพลาด

เป็นธรรมชาติของระบบศาลทั่วโลกที่จะมีกระบวนพิจารณาที่ผิดพลาดเกิดขึ้นเสมอ ในประเทศไทยก็เช่นกันประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้มีบัญญัติเกี่ยวกับกระบวนพิจารณาที่ผิดระเบียบซึ่งเปิดโอกาสให้ศาลหรือคู่ความแก้ไขกระบวนพิจารณาที่ผิดพลาดได้ แม้คดีดังกล่าวจะถึงที่สุดไปแล้ว ศาลก็อาจใช้อำนาจแก้ไขกระบวนพิจารณาได้ เป็นบทบัญญัติที่ศาลในปัจจุบันใช้แก้ไขการผิดพลาดในกระบวนพิจารณาได้กว้างขวางที่สุด การเพิกถอนกระบวนพิจารณาที่ผิดระเบียบมีหลักเกณฑ์โดยย่อดังนี้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 27 “ในกรณีที่มีได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ในข้อที่มุ่งหมายจะยังให้การเป็นไปด้วยความยุติธรรม หรือที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนในเรื่องการเขียน และการยื่นหรือการส่งคำคู่ความ หรือเอกสารอื่น ๆ หรือในการพิจารณาคดี การพิจารณาพยานหลักฐาน หรือการบังคับคดี เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายที่เสียหายเนื่องจากการที่มีได้ปฏิบัติเช่นนั้น ยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องให้ศาลมีอำนาจที่จะสั่งให้เพิกถอนการพิจารณาที่ผิดระเบียบนั้นเสียทั้งหมดหรือบางส่วน หรือสั่งแก้ไขหรือมีคำสั่งในเรื่องนั้นอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ศาลเห็นสมควร

ข้อคำนเรื่องผิดระเบียบนั้น คู่ความฝ่ายที่เสียหายอาจยกขึ้นกล่าวได้ไม่ว่าในเวลาใด ๆ ก่อนมีคำพิพากษา แต่ต้องไม่ช้ากว่าแปดวันนับแต่วันที่คู่ความฝ่ายนั้นได้ทราบข้อความหรือพฤติการณ์อันเป็นมูลแห่งข้ออ้างนั้น แต่ทั้งนี้คู่ความฝ่ายนั้นต้องมีได้ดำเนินการอันใดขึ้นใหม่หลังจากที่ได้ทราบเรื่องผิดระเบียบแล้ว หรือต้องมีได้ให้สัตยาบันแก่การผิดระเบียบนั้น ๆ

ถ้าศาลสั่งให้เพิกถอนกระบวนพิจารณาที่ผิดระเบียบใด ๆ อันมิใช่เรื่องที่คู่ความละเลยไม่ดำเนินกระบวนพิจารณาเรื่องนั้น ภายในระยะเวลาซึ่งกฎหมายหรือศาลกำหนดไว้เพียงเท่านี้ไม่เป็นการตัดสิทธิคู่ความฝ่ายนั้น ในอันที่จะดำเนินกระบวนพิจารณานั้น ๆ ใหม่ให้ถูกต้องตามที่กฎหมายบังคับ”

แม้บทบัญญัติในวรรคสามจะกำหนดให้ต้องยื่นคำร้องขอเพิกถอนกระบวนพิจารณาที่ผิดระเบียบไม่ช้ากว่าแปดวันนับแต่วันที่คู่ความฝ่ายนั้นได้ทราบข้อความหรือพฤติการณ์อันเป็นมูลแห่งข้ออ้างนั้น อย่างไรก็ตามการขอเพิกถอนกระบวนพิจารณาผิดระเบียบนี้ อาจจะเป็นการยกเลิกคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้วได้ เพราะระยะเวลาแปดวันดังกล่าวนับแต่วันที่ทราบข้อความหรือพฤติการณ์ที่ผิดระเบียบซึ่งอาจทราบภายหลังมีคำพิพากษาไปแล้วก็ได้ หรือศาลที่ทราบการผิดระเบียบก็อาจใช้อำนาจเพิกถอนกระบวนพิจารณาและให้มีการพิจารณาใหม่ได้ ซึ่งการที่ศาลใช้

อำนาจตนเองนี้ กฎหมายไม่ได้จำกัดระยะเวลาไว้ ศาลจึงอาจหยิบยกขึ้นพิจารณาแม้หลังจากคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วได้เช่นกัน

เมื่อศาลได้ตั้งเพิกถอนกระบวนการพิจารณาที่ผิดระเบียบแล้วและเรื่องนั้นไม่ใช่เรื่องที่อยู่ความละเอียดไม่ดำเนินกระบวนการพิจารณาเรื่องนั้นภายในระยะเวลาที่กฎหมายหรือศาลกำหนดไว้ คู่ความนั้นจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาใหม่ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ถ้าหากศาลเป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ไม่ชอบนั้น ศาลต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ไม่ชอบนั้นใหม่โดยเพิกถอนกระบวนการพิจารณาเดิม รวมทั้งคำพิพากษาที่เกิดจากข้อผิดพลาดนั้นด้วย เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 699/2541 จำเลยร่วมที่ 4 ถูกหมายเรียกให้เข้ามาในคดีตามคำร้องขอของโจทก์เพื่อการใช้สิทธิไต่เบื้อหรือเพื่อใช้ค่าทดแทนตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 57 (3) จำเลยร่วมที่ 4 จึงมีสิทธิเสมือนหนึ่งว่าตนถูกฟ้องเป็นคดีเรื่องใหม่ทั้งมีสิทธิที่อาจนำพยานหลักฐานใหม่มาแสดงคัดค้านเอกสารที่ได้ยื่นไว้ ถ้ามำนำพยานที่ได้สืบไปแล้วก่อนที่ตนได้ร้องสอดตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 58 วรรคหนึ่ง แต่เมื่อปรากฏว่าจำเลยร่วมที่ 4 มิได้แต่งตั้ง ส.ให้เป็นทนายความของตน การที่ ส.แถลงยอมรับว่าจำเลยร่วมที่ 4 เป็นบริวารของจำเลยและแถลงไม่ตั้งใจสืบพยาน จึงยอมไม่มีอำนาจที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ภาค 2 แทนจำเลยร่วมที่ 4 ได้ การกระทำของ ส.เป็นเหตุให้ศาลชั้นต้นเชื่อว่า ส.มีอำนาจดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนจำเลยร่วมที่ 4 ได้ อันเป็นการไม่ชอบ จึงไม่ได้แจ้งคำสั่งให้จำเลยร่วมที่ 4 ทราบต่อ ๆ มาอีก จึงถือได้ว่าเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทั้งเป็นกรณีที่มีได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในข้อที่มุ่งหมายจะยังให้การเป็นไปด้วยความยุติธรรมตามมาตรา 27 วรรคหนึ่ง ชอบที่ศาลชั้นต้นจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาในส่วนนี้ใหม่ตามมาตรา 243 (2) ประกอบมาตรา 247

คำพิพากษาฎีกาที่ 1795/2544 ศาลชั้นต้นอนุญาตให้ขยายระยะเวลายื่นอุทธรณ์ครั้งที่สอง โดยที่ปรากฏว่าการขอขยายระยะเวลายื่นอุทธรณ์ครั้งแรกจำเลยได้ยื่นเมื่อพ้นกำหนดเวลายื่นอุทธรณ์และมีได้อ้างว่ามีเหตุสุดวิสัยแต่อย่างใด แต่ศาลชั้นต้นผิดหลงโดยรับคำร้องไว้พิจารณาและมีคำสั่งอนุญาต แม้จำเลยได้ยื่นอุทธรณ์ภายในกำหนดเวลาที่ศาลชั้นต้นขยายให้ในครั้งที่สอง แต่เมื่อเป็นกรณีที่ศาลชั้นต้นสั่งขยายระยะเวลาอุทธรณ์ให้จำเลยไปโดยผิดหลง จึงหาเป็นการถูกต้องและชอบด้วยกฎหมายไม่ เพราะการใช้ดุลพินิจของศาลนั้นจะต้องใช้ดุลพินิจที่ยืนอยู่บนความถูกต้องตามกฎหมาย มิใช่เป็นการสั่งไปโดยผิดหลง จึงถือไม่ได้ว่าศาลชั้นต้นอนุญาตให้ขยายระยะเวลาอุทธรณ์ให้จำเลย

การเพิกถอนกระบวนการพิจารณาที่ผิดระเบียบยังจำกัดอยู่แต่การเพิกถอนกระบวนการพิจารณา ไม่สามารถเพิกถอนคำพิพากษาที่ผิดพลาดหรือความผิดพลาดเพราะการฉ้อฉลหรือทุจริตของผู้เกี่ยวข้องได้ ดังจะได้อีกกล่าวต่อไป

2.2.4 คำพิพากษาขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน เข้ามาเกี่ยวพันกับกฎหมายหลายฉบับ นักกฎหมายหลายท่านพยายามจะค้นหาและตีความหลักความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน เพื่อจะได้ทราบความหมายและขอบเขตการบังคับใช้ที่ชัดเจนอันเป็นการแก้ปัญหาความเข้าใจที่คลุมเครือเกี่ยวกับหลักการดังกล่าว มีแนวความคิดของนักนิติศาสตร์หลายท่านที่อธิบายหลักความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนไว้ดังนี้

(1) ท่านอาจารย์จืด เศรษฐบุตร ได้อธิบายว่า

การที่จะให้ได้คำจำกัดความว่า ความสงบเรียบร้อยของประชาชน มีความหมายอย่างไรนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก และคิดว่าคงไม่มีผู้ใดสามารถให้คำจำกัดความได้อย่างสมบูรณ์ แต่จะกล่าวถึงแต่เพียงวัตถุประสงค์ของคำดังกล่าวนี้ อาจพูดได้ว่าความสงบเรียบร้อยของประชาชน มีความมุ่งหมายที่จะให้ยกขึ้นมาใช้ในกรณีผลประโยชน์ของส่วนรวมของสังคมขัดกับผลประโยชน์ส่วนตัว ผลประโยชน์ส่วนรวมย่อมมีความสำคัญกว่า และเนื่องจากเป็นบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองผลประโยชน์ของสังคม ดังนั้น กรณีจะแสดงเจตนาเป็นอย่างอื่น ยกเลิกไม่นำบทบัญญัตินั้นมาใช้บังคับไม่ได้ โดยสรุปความสงบเรียบร้อยของประชาชน จึงหมายถึงประโยชน์โดยทั่วไปของประเทศชาติและสังคม⁷

(2) ท่านอาจารย์เสนีย์ ปราโมช อธิบายว่า

อะไรเป็นความสงบเรียบร้อยของประชาชนนั้น อธิบายว่าเป็นข้อห้ามซึ่งสังคมบังคับแก่เอกชนเป็นการแสดงให้เห็นว่าสังคมยอมอยู่เหนือเอกชน ทั้งนี้เพื่อสังคมจะได้

⁷จืด เศรษฐบุตร, คำอธิบายกฎหมายนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (พระนคร : โรงพิมพ์แสงทองการพิมพ์, 2512), หน้า 21

ดำรงอยู่ได้ และข้อที่ควรจดจำก็คือ ที่ต้องการให้สังคมดำรงอยู่ได้นั้น ก็เพื่อให้ความคุ้มครองปกป้องรักษาเอกชนซึ่งอยู่ในสังคมนั้นเอง⁸

(3) ท่านอาจารย์มานิช จรมาศ อธิบายว่า

การที่จะถือว่านิติกรรมใดหรือข้อตกลงใดมีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนนั้น หมายถึงขัดขวางต่อนโยบายที่มุ่งเพื่อประโยชน์ได้เสียทั่วไปของรัฐและสังคม หรือเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของมหาชนโดยทั่วไป ไม่เกี่ยวกับคุณประโยชน์โดยเฉพาะ⁹

(4) อาจารย์อุกฤษ มงคลนาวิน อธิบายว่า

ความสงบเรียบร้อยของประชาชนได้แก่วินัยข้อบังคับแก่บุคคลเพื่อรักษาไว้ให้มั่นคงซึ่งความปลอดภัยและเพื่อรักษาความยุติธรรมให้มีอยู่ในความเกี่ยวพันระหว่างประชาชนและยังกินความตลอดถึงรัฐประศาสนโยบายหรือความปลอดภัยของประเทศและบุคคลภายในประเทศด้วย¹⁰

(5) อาจารย์วิริยะ เกิดศิริ กล่าวถึง หลักความสงบเรียบร้อยของประชาชนว่า

ความสงบเรียบร้อยของประชาชนคือเรื่องที่มีได้เกี่ยวข้องกับส่วนได้เสียของเอกชนผู้เป็นคู่กรณีโดยเฉพาะ หากแต่เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ส่วนได้เสียทั่วไปของรัฐและสังคม หรือเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของมหาชนโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครองความปลอดภัยของประชาชน และการคุ้มครองส่วนได้เสียของประชาชนในทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ

อาจสรุปได้ว่า หลักความสงบเรียบร้อยของประชาชนเป็นหลักการที่มุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ส่วนรวมของสังคมมิให้ถูกละเมิดหรือถูกรอนโดยปัจเจกชนส่วนน้อย โดยจะให้ความสำคัญกับผลประโยชน์และความมั่นคงของสังคมเป็นใหญ่ ให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข หลักความสงบเรียบร้อยของประชาชนอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป และการที่คำพิพากษามีข้อผิดพลาดอย่างหนึ่งอย่างใดนั้นก็น่าจะถือว่าเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยและ

⁸ เสนีย์ ปราโมช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสาสน์, 2509), หน้า 148

⁹ มานิช จรมาศ, “ข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน”, ดุลพาห, เล่มที่ 12 (2508), 10

¹⁰ อุกฤษ มงคลนาวิน, “ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน”, บทบัญญัติ, เล่มที่ 32 ตอนที่ 1 (2518), 14

ศีลธรรมอันดีของประชาชนอย่างหนึ่งซึ่งในต่างประเทศได้มีการเพิกถอนคำพิพากษาที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย ฯ ได้ เช่น ประเทศสหพันธรัฐเยอรมัน และประเทศญี่ปุ่น*

ในที่นี้จึงขอยกตัวอย่างกรณีที่ถือว่าคำพิพากษาขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน เช่น

ก. ความทุจริตของผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการ

ความทุจริตของผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการไม่ว่าจะเป็นจากศาลหรือจากคู่ความ น่าจะถือว่าเป็นข้อผิดพลาดจากเหตุที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนอย่างหนึ่งซึ่งต้องมีการแก้ไข เช่น

คดี Taylor v. Lawrence ศาลอุทธรณ์ประเทศอังกฤษอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ด้วยเหตุเพราะ ศาลชั้นต้นที่พิจารณาคดีได้แนะนำคู่ความว่าศาลได้ใช้บริการของทนายความคนนี้อย่างยาวนานหลายปีแล้ว (judge had informed the parties that he had use the services of the solicitors for claimant “many years”) แม้จะไม่ได้มีการคัดค้านผู้พิพากษาในขณะนั้นก็ตาม การที่ผู้พิพากษาแนะนำคู่ความดังกล่าวถ้าเกิดขึ้นในประเทศที่ใช้ระบบประมวลก็น่าจะถือว่าเป็นกระบวนการพิจารณาที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือการฉ้อฉลศาล (fraud) เช่น จ้างให้พยานมาให้การเท็จในศาล (United State of America v. Tony R. Jake) ในประเทศไทยเองก็เคยมีกรณีที่น่าจะถือว่าผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการทุจริต เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1017/2520 โจทก์ฟ้องว่า โจทก์มอบอำนาจให้จำเลยที่ 1 ตั้งทนายดำเนินคดีขอให้ศาลพิพากษาแสดงว่ากรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของโจทก์ จำเลยที่ 1 กลับไปกรอกข้อความว่าเป็นว่าโจทก์มอบอำนาจให้จำเลยที่ 2 ถึงที่ 4 ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันด้วยเจตนาฉ้อโกงโจทก์โดยทุจริต เป็นการละเมิดสิทธิของโจทก์ ขอให้พิพากษาเพิกถอนสัญญาประนีประนอมยอมความและคำพิพากษาตามยอมในคดีดังกล่าว ดังนี้ กรณีเป็นเรื่องที่โจทก์อ้างว่า

---

* ประมวลกฎหมายแพ่งสหพันธรัฐเยอรมัน มาตรา 826 บัญญัติไว้แปลความได้ว่า ผู้ใดเจตนาทำให้ผู้อื่นเสียหาย โดยการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน การกระทำนั้นไม่มีผลบังคับเว้นแต่การบังคับเพื่อเรียกค่าเสียหาย ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 90 บัญญัติไว้ทำนองเดียวกันว่า การใดที่มีวัตถุประสงค์ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีไม่มีผลบังคับ เป็นโมฆะ (null and void) ซึ่งเหตุตามประมวลกฎหมายแพ่งดังกล่าวนี้ มักอ้างเพื่อเพิกถอนคำพิพากษามากกว่าการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ (Restitutionklage) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งสหพันธรัฐเยอรมัน หรือการพิจารณาใหม่ (saishin) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งญี่ปุ่นเสียอีก

จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นตัวแทนกระทำการโดยปราศจากอำนาจหรือทำนอกเหนือขอบอำนาจ ทำให้โจทก์เสียหายและจำเลยทั้งสี่กระทำการละเมิดสิทธิของโจทก์จึงชอบที่จะว่ากล่าวเอาแก่จำเลยตามกฎหมายดังกล่าว จะมาฟ้องขอให้เพิกถอนสัญญาประนีประนอมยอมความและคำพิพากษาตามยอมซึ่งถึงที่สุดแล้วหาได้ไม่ เพราะโจทก์เป็นคู่ความในคดีเดิมนั้น จึงต้องถูกผูกพันตามคำพิพากษาในคดีดังกล่าว ศาลย่อมพิพากษายกฟ้องคดีใหม่นี้ได้เลยโดยไม่ตัดสิทธิโจทก์ที่จะนำคดีมาฟ้องใหม่

พฤติการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความไม่เป็นกลางของกระบวนการพิจารณา เช่น การที่ศาลแนะนำว่าศาลได้ใช้บริการของทนายความคนนี้ ดังกล่าวมาแล้วในคดี Taylor v. Lawrence ข้างต้น หรือในคดี Little v. Kern County Superior Court (9th cir 2002) ข้อเท็จจริง มีอยู่ว่า Kevin G. Little เป็นทนายความฟ้องคดีสิทธิมนุษยชน ซึ่งถูกความถูกต้องความทางเพศระหว่างคุมขัง ระหว่างพิจารณา ผู้พิพากษา Romero I. Moench ได้มีคำสั่งยกเลิกการคุมประพฤติของความของนาย Little เพราะผิดเงื่อนไขคุมประพฤติ นาย Little จึงยื่นคัดค้านผู้พิพากษา Moench ครั้งแรกศาลมีคำสั่งปฏิเสธ นาย Little จึงยื่นคัดค้านผู้พิพากษาครั้งที่สอง โดยกล่าวหาว่าผู้พิพากษา Moench นำสงสัย ผู้พิพากษา Moench ยกคำร้องโดยเหตุผลว่าข้ออ้างของ Little โง่เง่า (Silly) นาย Little จึงยื่นคัดค้านผู้พิพากษาครั้งที่สาม และถูกดำเนินคดีฐานละเมิดอำนาจศาล ในการดำเนินคดีละเมิดอำนาจศาลนี้ ผู้พิพากษา Moench เป็นองค์คณะพิจารณาอยู่ด้วย และเป็นคนสั่งให้พิจารณาโดยรวบรัด (summary adjudication) โดยมีได้ถามผู้พิพากษาอื่นที่เป็นองค์คณะอยู่ด้วย ศาลสูงจึงมีคำสั่งยกเลิกการพิจารณาข้อหาละเมิดอำนาจศาลดังกล่าวโดยเหตุผลว่า การที่ Moench ซึ่งถูกคัดค้านยังอยู่ในกระบวนการพิจารณางานตัดสิน และมีคำสั่งให้พิพากษาคดีโดยรวบรัดโดยไม่ถามองค์คณะก่อน เป็นการปฏิเสธสิทธิจำเลยที่จะได้รับการพิจารณา (Right to be heard) คดีดังกล่าวจึงขาดความเป็นกลาง (Impartial by summary adjudication against the nature of personal attack)

โดยสรุป กระบวนการพิจารณาที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย มีความหมายกว้างขวาง อันที่จริงแล้วคำพิพากษาใด ๆ ที่เกิดขึ้นโดยไม่ชอบ ไม่ว่าจะเพราะผิดพลาดในข้อเท็จจริง หรือข้อกฎหมาย หรือกระบวนการพิจารณาที่ผิดระเบียบดังได้กล่าวมาข้างต้น ล้วนอยู่ในคำจำกัดความของคำว่าขัดต่อความสงบเรียบร้อยทั้งสิ้นขึ้นอยู่กับการตีความซึ่งอาจแตกต่างกันไปตามยุคสมัยและสังคมนั้น เนื่องจากคำพิพากษานอกจากเป็นการอำนวยความยุติธรรมระหว่างคู่กรณีแล้ว ยังมีลักษณะเป็นการคุ้มครองสังคม โดยการประกาศเจตนารมณ์หรือตีความกฎหมายด้วย

ดังนั้น ข้อผิดพลาดในคำพิพากษาหรือการแก้ไขคำพิพากษาไม่ว่าจะเป็น การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ตามวิทยานิพนธ์นี้ จึงไม่ควรจำกัดอยู่แต่เพียงเหตุผิดพลาดที่เกิดขึ้น

แล้ว เพราะเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป การกระทำอันหนึ่งที่เคยก่อนไม่ถือว่าขัดต่อความสงบฯ ก็อาจถือว่าขัดต่อความสงบเรียบร้อยเป็นข้อผิดพลาดที่ต้องแก้ไขได้ และการแก้ไขควรเปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ตามกฎหมายมีอำนาจหยิบยกข้อผิดพลาดขึ้นแก้ไขได้เองดังจะได้กล่าวถึงในบทถัดไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย